Bir Propaganda Aracı Olarak Cumhuriyet Halk Fırkası Halk Hatipleri Teşkilâtı

Hakan UZUN

Ahi Evran Üniversitesi

UZUN, Hakan, Bir Propaganda Aracı olarak Cumhuriyet Halk Fırkası Halk Hatipleri Teşkilâtı. CTAD Yıl 6, Sayı 11 (Bahar 2010), 85-111.

1930'lu yıllarda ülkede yaşanan ekonomik sıkıntılar, başarısız Serbest Cumhuriyet Fırkası deneyimi ve Menemen Olayı, devletin yönetim kademesinde, ülkenin geleceğine yönelik endişe ve korku yaratmıştır. Bunun üzerine, ülkede hemen her alanda bir seferberlik başlatılmış, ekonomik sıkıntıları hafifletmek ve inkılâpların halka benimsetilmesi için bir takım girişimlerde bulunulmuştur. 'Cumhuriyet Halk Fırkası Halk Hatipleri Teşkilâtı'nın kurulması da bu çabaların bir sonucudur. Halk Partisi'ne bağlı olarak kurulan bu teşkilât henüz kitle iletişim araçlarının yaygınlaşmadığı bir dönemin icadı olarak görülebilir ve halkla doğrudan, sözlü bir şekilde temasa geçmeyi amaç edinmiştir. Devletin kuruluş felsefesinin geniş kitlelere yayılması çalışmalarında, ayrıca devletle halk arasındaki köprünün kurulabilmesinin sağlanmasında ve ulus-devletin inşasında bu teşkilâttan önemli görevler beklenilmiştir. Bu işi yapmak üzere seçilenlere 'Halk Hatipleri' denilmiş ve halk hatibi namzetleri Cumhuriyet Halk Fırkası tarafından seçilmişlerdir. Halk Hatiplerinin belirlenmesinde, hatiplerin düşüncelerini ifade etmek konusunda yetenekli olmaları koşulu aranmıştır. Çeşitli iş ve meslek kollarından gelen bu halk hatipleri, görevlerini CHF'nin belirlediği kurallar doğrultusunda yapmışlardır.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet Halk Fırkası, Cumhuriyet Halk Fırkası Halk Hatipleri Teşkilâtı, Halk Hatipleri, Kemalizm, Halkevleri, Türk İnkılâbı'nın Propagandası.

UZUN, Hakan, Public Orators Organisation of Republican People's Party as a Propaganda Tool. CTAD Year 6, Issue 11 (Spring 2010), 85-111.

Economic distress in the country, failed Liberal Republican Party experience and the Menemen Case in 1930s caused the administrative level of the state to be worried and anxious about the future of the state. Therefore, a campaign of mobilisation was launched in almost all fields in the country and some initiatives were undertaken in an effort to alleviate the economic distress and to infuse the reforms into Turkish people. 'Public Orators Organisation of Republican People's Party' (RPP) is a result of these initiatives. This organisation was established in a period when mass media had not been common yet and aimed to get in contact with the people directly and viva voce. This organisation was expected to propagate the founding philosophy of the state, to build a bridge between the state and the people and to consolidate the

nation-state building. Functionaries of this organisation were called 'public orators' and selected by RPP. Orators were asked and stipulated to be able to express their thoughts when being selected. Orators from different fields of profession and occupation officiated in accordance with the rules set up by RPP.

Key Words: Republican People's Party, Public Orators Organisation of Republican People's Party, Public Orators, Kemalism, Propaganda of Turkish Revolution in early Republican era.

Giriş

Devlet, belli bir toprak parçası üzerinde yaşayan, bir insan topluluğunun oluşturduğu bir örgütlenme ve mekanizmalar, aygıtlar bütünüdür. Devletler, tarihin belli kırılma noktalarında, ortak umutları ve amaçları olan insanların bir araya gelmeleriyle ve kimi zaman da çok büyük zorluklarla oluşturulan mükemmel örgütlerdir. Devletler kurulurken, onu kuranların sahip oldukları ortak amaçları ve umutları, o devletlerin kuruluş felsefesini, bir başka deyişle ideolojisini belirler.[1] Türkler için de, Osmanlı Devleti'nin ortadan kalkması bir kırılma noktası olmuş ve yerine daha çağdaş bir anlayışla yepyeni bir devlet kurulmuştur. Kurulan bu yeni devlet, işgale uğramış bir ülkenin kurtarılması çabalarının sonucunda ortaya çıkmıştır. Kuruluş felsefesi, millî egemenliğe dayalı, laik, çağdaş ve bağımsız bir devlet anlayışını içerir. Ayrıca dünyadaki gelişmeleri yakından takip eden, yaratılan tüm yeni değerleri, sahip olduğu kültür dinamikleriyle yoğurarak, sürekli bir değişim ve gelişimi hedeflemiştir.

Yeni kurulan devlet, her ne kadar Osmanlı Devleti'nin modernleşme hareketlerinin ortaya çıkardığı miras üzerine kurulmuşsa da, kendine özgü farklılıkları da sergileyerek, imparatorluktan ulus-devlete geçişin bir örneği olmuştur. Dolayısıyla yeni ulus-devlet projesinin hayata geçirilmesi olarak da ifade edilebilecek olan *Türk İnkılâbı*, çoğu yerde, Osmanlı Devleti'nin kurduğu ekonomik, siyasî ve toplumsal düzenden kopuşun da bir ifadesi olmuştur. Bu durum, kökten bir değişimin yaşandığı ülkede, yaşanan değişimin topluma benimsetilmesi sorununu da ortaya çıkarmıştır. Bu amaçla, Cumhuriyet döneminde, halk eğitimine ve onun üzerinde uygulanacak siyasetlere dair propaganda çalışmalarına önem verilmiş, 'Cumhuriyet Halk Fırkası Halk Hatipleri Teşkilâtı' da bu anlayış ve sürecin bir parçası olarak, 1931'de kurulmuştur.

Halk Hatipleri Teşkilâtı üzerine ancak üç çalışma tespit edilebilmiştir. Bunlardan ikisi Sefa Şimşek'e aittir. Şimşek, Boğaziçi Üniversitesi'nde yaptığı *Bir*

[1] Toktamış Ateş, *Yaşasın Cumhuriyet Konferanslar*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2000, s.22.

İdeolojik Seferberlik Deneyimi Halkevleri 1932–1951 adlı tez çalışmasının içerisinde halk hatiplerine bir bölüm ayırmış,[2] diğer çalışmasını ise kendisinin de belirttiği gibi doktora tezinden esinlenerek yapmıştır.[3] Bu konudaki diğer çalışma da Işıl Çakan tarafından yapılmıştır. Çakan, *Konuşunuz, Konuşturunuz Tek Parti Döneminde Propagandanın Etkin Silahı: Söz*[4] isimli, arşiv belgelerine dayalı olarak hazırladığı kitabında, halk hatiplerine kitabının bir bölümünde alt başlık olarak yer vermiştir. Halk Hatipleri hakkındaki çalışma azlığı dikkate alındığında, adı geçen incelemelerin oldukça değerli oldukları ve sorulabilecek belki birçok soruyu cevaplandırabileceği söylenebilir. Ancak Şimşek çalışmasında arşiv belgelerine hiç yer vermezken, Çakan'ın da tarafımızca kullanılan bazı arşiv belgelerini ele almadığı görülmüştür.

Dolayısıyla yapılan bu araştırmada, bulunan yeni belgelerin değerlendirilmesiyle halk hatipleri hakkındaki bilgilerin daha da desteklenmesi ve zenginleştirilmesi amaçlanmıştır. Cumhuriyet Halk Fırkası Halk Hatipleri Teşkilâtı'nın faaliyetlerinin ele alınıp değerlendirildiği bu deneme, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi Cumhuriyet Halk Partisi fon katalogundaki ilgili belgelere olduğu kadar, C.H.F. Halk Hatipleri Teşkilâtı Talimâtı'na da dayandırılmıştır. Özellikle de bayanlar başta olmak üzere seçilen halk hatiplerinin meslekî durumları, halk hatiplerine ayrılan bütçe ve hatiplere ödenen ücretler, Atatürk'ün bu hatip sıfatıyla seçilmiş kişilere atfettiği değer, hatiplerin bu görevi yürütürken sahip olduğu heyecan ve Türk İnkılâbı'na adanmışlık hissinin resmî yeni bilgilerle ve Cumhuriyet Halk Fırkası'nın (CHF) 1927 yılındaki Nizamnâmesi ile Halk Hatipleri için çıkarılan Talimatnâme'nin farklı açılardan değerlendirilmesiyle bu konuya katkı sağlanması düşünülmüştür.

1930 yılına kadar bir ulus-devlet kurmak ve yeni değerlerle yüklü bir devlet ve toplum modeli oluşturmak için ilk olarak devletin siyasî yapısında kökten bir değişikliğe gidilmiş, Saltanat ile Hilâfet makamları birbirinden ayrılarak Saltanat ilga edilmiş, 1924'te Hilâfet makamı da kaldırılarak, eğitim ve öğretim birleştirilmiş böylelikle millî egemenliğe ve laik ulus-devlet olmak yolunda önemli adımlar atılmıştır. 1925 yılından sonra ise yaşanan değişimin toplumun gündelik yaşamı üzerinde etkilerinin oldukça fazla hissedebileceği bir değişim sürecine girilmiştir. Türkiye'nin modernleşme çabalarına yönelik olarak, tekke, zaviye ve türbeler kapatılmış, saat ve takvim değiştirilmiş, din görevlilerinin kıyafetlerine ve memurların şapka giymelerine ilişkin yasalar çıkarılmış, hukuk sistemi değiştirilmiş, Latin esaslı yeni Türk alfabesi kabul edilmiş ve laiklik

---

[2] Sefa Şimşek, *Bir İdeolojik Seferberlik Deneyimi Halkevleri 1932–1951*, Boğaziçi Üniversitesi (İstanbul, 2002).

[3] Sefa Şimşek, "Tek-Parti Rejimlerinde Siyasi Propaganda Olgusu ve CHP Halk Hatipleri Teşkilatı", *Türkiye Günlüğü*, Sayı 46, Yaz 1997, 106-119, Ankara.

[4] Işıl Çakan, *Konuşunuz, Konuşturunuz Tek Parti Döneminde Propagandanın Etkin Silahı: Söz*, Otopsi Yayınları, İstanbul, 2004.

anayasaya girmiştir. Ancak eski sistemden tamamen kopuşu simgeleyen, bu önemli ve radikal düzenlemelerin toplumun her kesimi tarafından aynı şekilde karşılandığını söylemek mümkün değildir. Şapka aleyhinde gösteriler düzenlenmesi, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kurulması, Şeyh Sait İsyanı, Atatürk'e İzmir'de bir suikastın planlanması gibi gelişmeler, değişimin benimsenmesi konusunda toplumsal ya da kişisel bir takım tepkilerin dışa vurumu olarak değerlendirilebilir. Bu arada yaşanan bu tür olayları önlemek için çıkarılan Takrir-i Sükûn Kanunu ve İstiklâl Mahkemeleri'nin yeniden kurulması sonucunda rejim sertleşmiş ve ülkede otoriter bir yönetim kurulmuştur.[5]

1930 yılına gelindiğinde ise 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı Türkiye'yi de etkilemeye başlamış ve bunun sonucu olarak, halkın ekonomik durumu daha da kötüleşmiştir. Siyasal ve toplumsal birçok alanda önemli değişiklikleri gerçekleştirmiş olan Cumhuriyet Halk Fırkası'nın, ekonomik sorunları çözmede yeterince başarılı olamadığı daha da belirginleşmiştir.[6] Böyle bir ortamda, büyük beklentilerle ve birden çok amaca hizmet edeceği düşünülerek, Cumhurreisi olarak Mustafa Kemal Paşa'nın da isteğiyle, Meclis'te bir muhalefet yaratarak; toplumdaki huzursuzlukları gidermek, hükûmetin ve CHF'nin kendine "çekidüzen" vermesini sağlamak ve "demokratik" bir toplum oluşturmak amacıyla Fethi Bey (Okyar) tarafından 12 Ağustos 1930'da Serbest Cumhuriyet Fırkası (SCF) kurulmuştur. SCF halktan çok büyük bir ilgi görmüş, farklı siyasal görüş ve gruplar tarafından desteklenmiştir. Hatta Ekim 1930'da yapılan belediye seçimlerinde beklenenden daha da başarılı olmuş ve 502 seçim bölgesinden 22'sinde seçimleri kazanmıştır. Ancak bu partinin kurulmasından sonra ülkede yaşanan siyasal gerilimler; özellikle de Fethi Bey'in İzmir gezisi sırasında yaşananlar, halkın mevcut idareden kurtulmak için kurbanlar vermeyi göze aldığını ifade ederek polisle çatışması ve SCF'nin kapatılmasından kısa bir süre sonra yaşanan Menemen Olayı, halktaki hoşnutsuzluğun ve CHF'nin yönetimdeki başarısızlığının ortaya çıkmasını sağladığı gibi, Cumhuriyet rejiminin de tehlikede olduğuna yönelik olarak ciddî endişeler yaratmıştır. Bu olaylardan sonra sorunlara yeni bir anlayışla ve yeni kurumlarla çözüm aranmasına çalışılmıştır. Ülkede yaşanan hızlı ve radikal değişimle ulaşılmak

---

[5] Erik Jan Zürcher, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, 3. baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 1998, s.251–257; Erik Jan Zürcher, *Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (1924–1925)*, İletişim yayınları, İstanbul, 2003, s.123–124; Lord Kinross, *Atatürk Bir Milletin Yeniden Doğuşu*, Çev. Necdet Sander, 12. basım, Altın Kitaplar Yayınları, İstanbul, 1994, s.465–472; Esat Öz, *Otoriterizm ve Siyaset Türkiye'de Tek Parti Rejimi ve Siyasal Katılma (1923–1945)*, Yetkin Yayınları, Ankara, 1996, s.75. Mete Tunçay, *Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması (1923–1931)*, 3. baskı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1999, s.149, 158-164.

[6] Yüksel Ülken, *Atatürk ve İktisat*, İş Bankası Yayınları, Ankara, 1981, s.101–102; Feridun Ergin, *Atatürk Zamanında Türk Ekonomisi*, Yaşar Eğitim ve Kültür Vakfı Yayınları, b.y.y.,1977, s.14; Emre Kongar, *Atatürk Üzerine*, Hil Yayınları, İstanbul, 1983, s.101, Niyazi Berkes, *Türk Düşününde Batı Sorunu*, Bilgi Yay., Ankara, 1975, s.103; Ercüment Kuran, *Atatürk'ün İktisadi Görüşleri, Atatürkçülük Üzerine Denemeler*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1981, s.42.

istenen amaçların ne olduğu konusunda henüz halkın tam anlamıyla aydınlatılamadığı ve yaşanan değişimin halka benimsetilmesi ile ekonominin güçlendirilmesinde hâlâ bazı eksikliklerin olduğu görülmüştür. Bunların giderilmesi için *İnkılâb*ın ideolojisinin yayılması yönünde çalışmalar yapılması düşünülmüş, Atatürk üç aylık yurt gezisine çıkmış ve gezi sonunda gördüklerinin de etkisiyle siyasal ve ekonomik bazı yeni düzenlemelerin yapılması gündeme gelmiştir.[7] Özellikle iki problemin çözümlenmesinin elzem olduğu görülmüştür. Toplumun entellektüel ve kültürel seviyesinin yükseltilmesi ve bunu da eğitim aygıtının *İnkılâb'ın Ruhu*nu da taşıyacak millî esaslarla yeniden inşasıyla gerçekleştirilmesi, inkılâpların yoğun propagandasını türlü araçlarla yapmak ve elbette tarım toplumdan sanayi toplumuna geçişi hedef bilmekle ekonomik kalkınmanın sağlanması. Böylelikle kalkınma "topyekün bir kalkınma" olarak algılanmış; ekonomik ve entellektüel-kültürel kalkınma bir bütün olarak düşünülmüş, ikisi birlikte yürütülmeye çalışılmıştır.[8] Bunun dışında siyaseten de bir takım gelişmeler olmuş kısa bir süre içinde milletvekilli seçimlerinin yenilenmesine karar verilerek, 1931'de yapılan Parti'nin 3. Kurultayı'ndan önce, 10 Mart 1931'de otoriter eğilimleriyle tanınan Recep Bey (Peker) Cumhuriyet Halk Fırkası Genel Sekreterliği'ne getirilmiştir. Mayıs 1931'de CHF'nin 3. Kurultayı toplanmış ve kitlelere ulaşmak için yeni bir program kabul edilmiştir. Kurultay'da yaşanan önemli bir diğer gelişme de, Atatürk ilkeleri olarak anılan altı ilkenin burada tamamlanmış olmasıdır. 1927'de yapılan Kurultay'da Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, Halkçılık ve Laiklik ilkeleri benimsenmişti. Bu Kurultay'da ise Devletçilik ve İnkılâpçılık ilkeleri kabul edilmiştir. 1935 yılında toplanan 4. Büyük Kurultay'da ise bu altı ilke biraz daha işlenmiş ve nihayet *Kemalizm* olarak tanımlanmıştır. Altı ilke 1937'de Anayasa'ya da girmiştir. Bunların dışında parti-devlet bütünleşmesini sağlayan girişimlerde bulunulmuş, CHF ülkede daha otoriter bir şekle bürünmeye başlamış ve tek parti yönetimini pekiştiren uygulamalarda bulunulmuştur. 1930'lu yıllarda Türk Ocakları'nın yanı sıra Mason Locaları, Kadınlar Birliği ve Muallimler Birliği gibi dernekler kapatılmış; Türk Hava Kurumu, Çocuk Esirgeme Kurumu, Kızılay, Spor Kulüpleri CHF'nin kontrolüne girmişlerdir. Tüm toplumsal katmanları kontrolü altına almaya ve kendine bağlamaya çalışan CHF, işçi ve esnaf cemiyetlerini de kendi bünyesinde örgütlemeye çalışmıştır. Üniversitenin özerkliği de 1933 yılında çıkarılan bir kanunla son bulmuştur. 1935'deki

---

[7] Temuçin Faik Ertan, *Kadrocular ve Kadro Hareketi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1994, s.9-15; Hakkı Uyar, "Atatürk Dönemi İç Politikası 1920-1938", *Yakın Dönem Türk Politik Tarihi*, Anı Yayınları, Ankara, 2006, s.58; Çetin Yetkin, *Türkiye'de Tek Parti Yönetimi 1930-1945*, Altın Kitaplar Yayınevi, 1983, s.18-19, 29; Cezmi Eraslan, *Yakın Dönem Türk Düşüncesinde Halkçılık ve Atatürk*, Kumsaati Yayınları, İstanbul, 2003, s.133.

[8] Sina Akşin, *Kısa Türkiye Tarihi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2007, s.223–224; Uyar, agm., s.62; Yetkin, *age*., s.19.

Kurultay'da Parti Genel Sekreterlik görevi ile İçişleri Bakanlığı görevi birleştirilmiş, illerdeki parti başkanlığı görevi valilere bırakılmıştır.[9]

Türk İnkılâbı'nın Propagandası

Temel işlevi, belirli bir fikir çerçevesinde insan davranışlarını güdüleme ve yönlendirme olan propagandanın tarihi, insanlık tarihi kadar eskidir ve konuşmanın gelişimiyle birlikte başladığı kabul edilmektedir. Tarihte ilk defa bazı propaganda belgelerine ve bu kelimenin kullanıldığına açık olarak, Vatikan arşivlerinde rastlanmıştır. En basit ve kapsayıcı anlamıyla propaganda süreci, bir ikna etme girişimidir.[10] Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre ise "Bir öğreti, düşünce ya da inancı başkalarına tanıtma, benimsetme ve yayma amacıyla söz, yazı gibi yollarla gerçekleştirilen eylem"dir.[11] Propagandanın önemli araçlarından birisi olan hatip de "Bir topluluk karşısında etkili, açık, düzgün konuşarak bir düşünceyi anlatmada, bir duyguyu aşılamada yetenekli kimse" demektir.[12]

Türk İnkılâbı'nın halka anlatılması ve benimsetilmesi ile halkın politik ve ideolojik eğitimini sağlamak amacıyla bir takım girişimlerde bulunulması, özellikle 1930 yılı sonrasında yapılan faaliyetlerle önem ve hız kazanmıştır. Gerçekte halkın bilgilendirilip, yönlendirilmesine yönelik propaganda çalışmaları, Millî Mücadele yıllarından itibaren yapılmış olup, ülkede yaşanan siyasal, ekonomik, toplumsal ve kültürel değişim hareketlerine paralel olarak çeşitli biçimlerde ve artarak devam etmiştir. Konu bu açıdan değerlendirildiğinde, Millî Mücadele ve İnkılâb'ın en önde gelen hatibinin ve propaganda faaliyetleri yürütücüsünün Mustafa Kemal Paşa olduğu söylenebilir. Millî Mücadele'de ülke içinde işgallere karşı direnişin örgütlenmesinde, ülkenin kurtarılmasını hedefleyen bir kamuoyu oluşturmak, halkın Millî Mücadele'ye katılımını daha fazla sağlamak ve İtilâf devletleri üzerinde de baskı mekanizması kurmak amacıyla siyasî sivil propaganda yöntemlerini kullanmıştır. Örneğin 27 Mayıs 1919'da, Havza Kaymakamlığı'na gönderdiği bir telgrafta "...Müslümanlardan sevilen kişilerden, ulemadan ve etkili konuşan kişilerden kimler varsa..."[13] isimlerinin bildirilmesini istemiş olması, halkla doğrudan ilişki kurulması ve bunun yolunun halk nezdinde mahallî olarak muteber ve ekabir ehil şahsiyet tespitinden geçtiğinin idrak edildiğine işaret eder. Nitekim başta

---

[9] Uyar, agm., s.59-61; Ertan, age., s.13-14; Cemil Koçak, "Siyasal Tarih (1923–1950)", *Türkiye Tarihi Çağdaş Türkiye 1908–1980*, Cilt IV, 4. basım, Cem Yayınevi, İstanbul, 1995, s.113–115; Taner Timur, *Türk Devrimi ve Sonrası*, İmge Kitabevi, Ankara, 1993, s.150; Öz, *age*., s.102–103; Tunçay, *age*., s.306 vd.

[10] İbrahim Karataş, *İletişim Anlamında Psikolojik Savaş ve Propaganda*, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü (Gebze, 2008), S.34.

[11] *Türkçe Sözlük*, Cilt II, 7. baskı, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara, 1983, s.975.

[12] *aynı eser,* s.150.

[13] *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, Cilt 2, 2. basım, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1999, s.324, 329.

siyasî ve askerî mücadelenin belirlenmiş program ve stratejisini sahada bildirme-anlatma yetisine sahip, programı ve stratejiyi kavramış ve elbette halk nezdinde yine "otoritesi" olan kişilerin propagandanın aktörleri olarak belirlenmiştir.

Basının da kamuoyu oluşturmanın ve kamuoyunu bilgilendirmenin en önemli araçlarından birisi olduğunun[14] bilincinde olan Mustafa Kemal Paşa, önce Sivas'ta *İrade-i Milliye*, sonra da Ankara'da *Hakimiyet-i Milliye* gazetelerinin çıkarılmasını sağlamıştır. Millî Mücadele'nin sözcüsü olan bu gazeteler aracılığıyla hem halka ulaşılmış hem de halk Millî Mücadele ekseninde biçimlendirilmeye çalışılmıştır. Bunların dışında, Millî Mücadele hakkında halkı bilgilendirmek ve onun sesini dünya kamuoyuna duyurabilmek ve tanıtabilmek amacıyla da 6 Nisan 1920'de Anadolu Ajansı kurulmuştur.[15] Bu arada, karşı propaganda da hesaba katılarak halkın Millî Mücadele aleyhine koşullandırılmasının önüne geçilmek istenmiştir. Nitekim Adana'da, Kuvay-ı Milliye aleyhinde çıkarılan *Ferda* adındaki yabancı gazetenin kamuoyunu yanıltmasını önlemek amacıyla, Anadolu içlerine sokulmasına engel olmaya çalışılmıştır.[16]

Millî Mücadele döneminde propaganda yapmak amacıyla, Türkiye Büyük Millet Meclisi de doğrudan bir takım girişimlerde bulunmuş ve bunu sözlü ve yazılı olmak üzere iki şekilde yürütmüştür. İstanbul Hükûmetleri ve İtilâf Devletleri'nin Millî Mücadele aleyhinde yürüttükleri olumsuz propagandaları engelleyip, çoğu yerde İstanbul'un işgalinden dahi haberdar olmayan halkı aydınlatmak için, Şeyh Servet Efendi'nin de önerisiyle TBMM tarafından 27 Nisan 1920'de *İrşad Encümeni* kurulmuştur. Bunun dışında halkı, Anadolu'da yapılan mücadele lehinde bilinçlendirmek için zaman zaman meclis tarafından bir takım bildiriler de yayımlanmıştır.[17]

Mustafa Kemal Paşa, askerî mücadele kazanıldıktan sonra da gerçekleştirmeyi hedeflediği siyasal, ekonomik ve toplumsal düzen değişikliğini halka bildirmeyi, anlatmayı, ikna ve telkin etmeyi temel bir yöntem olarak benimsemiştir. Cumhuriyet döneminde de halkın yaşanan değişimi benimsemesi için kamuoyu oluşturmanın gerekliliğine inanmış, her önemli değişim hamlesi öncesinde ve sonrasında, halkla doğrudan temasa geçerek, hem sorunlarını yerinde dinlemiş ve görmüş, hem de onlara ümit aşılayarak, yenilikler hakkında

---

[14] Münci Kapani, *Politika Bilimine Giriş*, 11. Basım, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1999, s.150; Zekai Güner, *Millî Mücadele Başlarken Türk Kamuoyu*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1999, s.6.

[15] Yücel Özkaya, *Millî Mücadele'de Atatürk ve Basın (1919–1921)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1989, s.45–46.

[16] Atatürk, *Nutuk-Söylev*, Cilt I, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1981, s.442.

[17] İhsan Güneş, *Birinci TBMM'nin Düşünce Yapısı (1920-1923)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 2009, s.289-301.

ikna etmeye çalışmıştır.[18] Bu amaçla yapmış olduğu yurt gezilerinde toplam 52 ili ziyaret etmiş ve bu illerin çoğuna birçok kez gitmiştir.[19] Şevket Süreyya Aydemir'in de dediği gibi, " ...asker başka, halk gene başkadır. Askere emredilir. Halkı ise inandırarak kazanmak lazımdır."[20]

Cumhuriyet'in ilânıyla beraber halkın eğitimi ve propaganda faaliyetleri ile ilgili olarak ilk on yıllık evrede ve ikinci evrede Halk Hatipleri Teşkilâtı'nın (1931) yanı sıra, görev üstlenmiş birçok başka kuruluş ve uygulamaya rastlamak mümkündür. Türk Ocakları (1912),[21] Millet Mektepleri (1929), okullarda okutulan Tarih ve Yurttaşlık Bilgisi dersleri, Türk Tarihini Tetkik Cemiyeti (1931) ve Türk Dilini Tetkik Cemiyeti (1932), Halkevleri (1932),[22] *Kadro* (1932), *Ülkü* (1933) ve benzeri dergilerle (yani Halkevi merkez neşriyatları yanında halkevlerinin dergileri) Cumhuriyet Halk Fırkası tarafından çıkarılan ve tüm yapılanların rapor ve grafikler hâlinde düzenlenerek anlatıldığı Cumhuriyetin Onuncu Yıl, On beşinci Yıl Kitapları, İstanbul Üniversite'si bünyesinde kurulan Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü (1933), Üniversitedeki Türk İnkılâp Tarihi dersleri (1934), Türk Spor Kurumu (1934–1936)[23], Halk Odaları (1940), Köy Enstitüleri

---

[18] Feroz Ahmad, *Bir Kimlik Peşinde Türkiye*, Çev. Sedat Cem Karadeli, 3. baskı, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2008, s.112.

[19] Mehmet Önder, *Atatürk'ün Yurt Gezileri*, İş Bankası Yayınları, Ankara, 1998, s.xı.

[20] Şevket Süreyya Aydemir, *Tek Adam*, Cilt 2, 8. basım, İstanbul, 1981, s.22.

[21] 20 Haziran 1327 (1911)'de faaliyete başlamasına karşın, tüzüğünün birinci maddesinde kuruluş tarihi olarak 12 Mart 1328 (1912) yazılmıştır. Kapatıldıkları tarihe kadar inkılâpların halka benimsetilmesinin en önemli araçlarından birisi olmuştur. Bu konuda Türk Ocağı'nın 1926'daki kongresinde Dr. Hüseyin Ünver şunları söylemiştir: 'Ocakların ilk görevi ihtilâli halka götürmektir. Hayal kurmayalım arkadaşlar, tamamladığımız bu ihtilâl halka mal edilmemiştir. Yazık! Halk cehalete terk edilmiş. Çok hızlı bir ritimle peş peşe gelen reformlar karşısında başı döner, kendini kaybeder ve körü körüne irticaî hareketlere katılır... Halka öğretmek, ona anlatmak şayet bir cemiyet varsa mümkün olabilir. Bu cemiyet Türk Ocaklarıdır... Yapılacak yegâne şey, ihtilâli ona benimsetmek kabul ettirmek için halkın arasına karışmaktır.", Öz, *age.*, s.89-90.

[22] Parti Genel Sekreteri Recep Peker açılış töreninde Halkevleri'nin kuruluş amaçlarını şöyle açıklamıştır: "Bu asır milletleri yalnız siyasî teşkilât, yalnız ordu teşkilâtı ile yalnız maddî kuvvetlerle bünyeleşemiyor, kemiklenemiyor. Onun içindir ki devletin siyasî mesaisi içinde çalışan Cumhuriyet Halk Fırkası; siyaset sahasında kendi esas programını tatbik etmekle beraber ayrıca bu siyasî hayata girmiş veya girmemiş vatandaşları müşterek bir halk terbiyesiyle istikbale hazırlamak için Halkevlerini tesis ediyor..." Öz, *age.*, s.94; Halkevleri'nin en önde gelen amacı ise tüzüğünde kısaca şu şekilde özetlenmiştir: "Partimizin program temelleri cumhuriyetçilik, ulusçuluk, halkçılık, devletçilik, layiklik ve devrimciliktir. Programımız bu ana ve temel prensiplerin egemenliği ve sonsuz olması için bu sıfatlarda kuvvetli vatandaşlar yetiştirilmesini... hedefler. Halkevlerinin amacı, bu uğurda çalışacak ülkülü vatandaşlar için toplayıcı ve birleştirici yurtlar olmaktır." Şimşek, *age.*, s.62; 1950 yılı itibariyle, Türkiye'de 478 halkevi ve 4322 halkodası kurulmuştur. Akşin, *age.*, s.206;

[23] Türk Spor Kurumu 18 Şubat 1936 yılında Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı kaldırılarak yerine kurulmuştur. Dönemin beden eğitimi camiası içinde bulunan kişilerin büyük çoğunluğunun Almanya'da eğitim görmüş olmalarının da etkisiyle, Türkiye'ye en uygun modelin Almanya'daki model olacağı ileri sürülmüş ve Almanya modeli benimsenerek kurulmuştur. Bu nedenle de kurum, CHP'ye bağlanmış ve artık Türkiye'de spor işleri, CHP'nin yönetim ve denetimi altında yürütülmeye başlanmıştır. Ancak Hitler Almanyası'ndan alınan bu Nazi modelinin doğuracağı

(1941) Türk İnkılâbı'nın esas ruhunu yayıcı ve etkin kılıcı araçlar olarak kabul edilebilir. [24] Halkın ideolojik eğitimi ve dolayısıyla İnkılâp ideolojisinin propagandası bu kuruluşların çalışmalarıyla da sınırlı kalmamış, CHF, bunu sistematik bir şekilde hemen her zeminde yapmaya çalışmıştır. Halkevleri aracılığıyla ve belli bir plana göre mahkûmların da kitap okumasının sağlanması için bir takım çalışmalar yapılmıştır.[25] Ayrıca millî bayram kutlamaları da bu amaçların yerine getirilebilmesi için iyi bir zemin oluşturmuştur. İlk kez 1933'de Cumhuriyet Bayramı kutlamaları sırasında kurulan ve o zamandan itibaren Cumhuriyet Bayramı kutlamalarının önemli bir parçası hâline gelen Halk Kürsüleri[26] 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı kutlamaları sırasında valiliklere, okullara, spor kulüplerine vb. yerlere gönderilen genelgelerde yapılması istenenler[27] düşünüldüğünde, sporu da Türk halkına ideolojik bir formasyon ve

---

sakıncalar Atatürk'ün dikkatini çekmiş ve 29 Haziran 1938'de kaldırılmıştır. Cem Atabeyoğlu, "Cumhuriyet Döneminde Spor Politikası", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt 8, İletişim Yayınları, s.2192-2193.

[24] Eraslan, *age.*, s.134; Şimşek, agm., s.111.

[25] BCA 490.01/3.11.14, 7.12.1935.

[26] 1937'de Cumhuriyet'in ilânının 15. yıl dönümünde kurulmuş olan Halk Kürsüleri hakkında fikir veren *Halk Kürsüleri Öğreneği*'nde amacı şöyle açıklanmıştır: "Cumhuriyet bayramında partimizin dayandığı Cumhuriyet ve inkılâp prensiplerinin yayılmasını temin için Cumhuriyet Halk Partisi örgütü olan Vilâyet, Kaza ve Nahiye merkezlerinde halk kürsüleri açılacaktır." BCA 490.01.132.534.3, 21.10.1941; yine bir başka belgede de "Halk kürsülerinde söylenecek nutukların inkılabın, Cumhuriyetin ve istiklâlin değeri, üstünlüğü ve önemi konularından ibaret olması" ile sınırlandırılması bu kürsülerin siyasî eğitim ve propaganda amaçlı kullanıldığını göstermektedir. BCA 490.01.11.50.36.1, 18.9.1933; Onuncu Cumhuriyet Bayramı Kutlama Yüksek Komisyonundan vilâyet komitelerine gönderilen bir talimatta ise şunlar yazılmıştır: "1. Fırka teşkilatı bulunan vilayet ve kaza merkezlerinde halkın en çok toplanabileceği yerlerde kurulacağı, hatta nüfusu yüksek şehirlerde mahalle ve meydanlarda sayısının artırılabileceği 2. Halk kürsülerinin bayramın başından sonuna kadar sabahtan akşama kadar açık olacağı 3. Bu kürsülerin halkın gelip geçmesine engel olmayacak şekilde kurulmasına 4. 18 yaşını doldurmuş kadın erkek herkesin söz söyleyebileceğine 5. Her kürsünün yerden en az yarım metre yüksekliğinde olmasına ve üzerine "Cumhuriyet Halk Fırkası Halk Kürsüsü" yazısının asılmasına 6. Halk kürsülerinde söylenecek nutukların inkılâbın, Cumhuriyetin ve istiklâlin değeri, üstünlüğü ve önemi konularından ibaret olması 7. Bu kürsülerin firka idare heyeti tarafından seçilen üç kişilik bir heyet tarafından idare edileceğine 8. Halk kürsülerinde söz söyleyecek kişilerin bulundukları yerin firka görevlilerine başvuru yapmasına 9. Nutukların bir sefer için en fazla bir saat süre ile verilmesine 10. Kürsünün başında firkanın görevlendirecek kişilerin güvenliği sağlaması." Bengül Salman Bolat, *Milli Bayram Olgusu ve Türkiye'de Yapılan Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1923–1960)*, Hacettepe Üniversitesi, Doktora Tezi (Ankara, 2007), s.111–112, 266.

[27] CHP Genel Sekreterliği 1937 bayram kutlamaları için yayımladığı genelgede bu bayramın kutlanmasının amacını *İnkılâb aşkı*nın nitelik ve özelliklerini açarak bir kez daha vurgulamış ve "...19 Mayıs, Türk milletinin yeniden harekete geçmesi ve fizik ve moral kalkınmasının ilk hamlesidir..." denilerek, ulaşılması gereken hedefler şöyle belirtilmiştir: " ...19 Mayıs SPOR VE GENÇLİK bayramı adını vereceğimiz bu bayram, ayrıca bütün millete güzel insan, hareketli insan, canlı insan, uyanık insan, dürüst insan, mert insan idealini aşılamak, hava, ışık, su, dağ sevgisini sindirmek, temizlik, sağlamlık ve güzellik aşkını yerleştirmek ve artırmak için bir vesile sayılacaktır..." Hakan Uzun, "Milletin İradesiyle Oluşan Bir Bayram: Atatürk'ü Anma 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı ve Atatürk Döneminde Kutlanışı", *Karadeniz Araştırmaları*, Cilt 6, Sayı 24 (Kış 2010), s.117–118.

vücudunu "terbiye etme" aracı olarak gören CHP'nin,[28] bayram kutlamalarını da halkı yönlendirici ve eğitici bir boyuta taşımıştır.[29] 1926 yılından itibaren Atatürk'ün heykellerinin ve fotoğraflarının kamu binalarında yer almaya başlaması da yine bu anlamda düşünülebilir.[30] Burada dikkati çeken nokta ise Halk Hatipleri Teşkilâtı'nın kurulması işinin, İnkılâb'ın halka benimsetilmesi için eğitim ve kültürel alanda yapılmış olan birçok uygulamadan önce gerçekleştirilmiş olmasıdır. Gerçekten de bu teşkilât Cumhuriyet döneminin en önemli yaygın eğitim kurumlarından birisi olan Halkevleri'nden daha önce kurulmuş, halka doğrudan hitap edilmesine yardımcı olan Halk Kürsüleri'nin kurulması gibi uygulamalar onu izlemiştir.

Cumhuriyet Halk Partisi'nin program ve nizamnâmeleri de bu konuya ışık tutabilecek boyuttadır. 1927 yılı CHF Nizamnâmesi'nde bir takım ipuçlarına rastlanmakta, propagandanın düzenli ve sistematik bir devlet politikası hâline dönüştürülmeye çalışıldığı, 1930'lu yılların program ve nizamnâmelerinde ise bu durumun daha açık ve anlaşılır bir biçime taşındığı görülebilmektedir.

1927 yılı CHF Nizamnâmesi'nin 57. maddesinde, Parti'nin Köy ve Mahalle Ocakları'nın görevleri anlatılırken (b) ve (c) fıkralarında, "Halkı aydınlatmak ve uyarmak; fırka'nın maksat ve emellerinin tahakkuka ve yayılmasına çalışmak"[31] denirken; Nahiye İdare Heyetleriyle ilgili 62. maddesinin (c) ve (d) fıkralarında da Nahiye Heyetleriyle ilgili olarak "Halka her surette yol gösterilir; her türlü seçimlerde Fırka adaylarını kazandırır"[32] şeklinde bir açıklama yapılmıştır. Nizamnâme'de yer alan bu düzenlemelere bakılarak, partide yetkili bir konumda bulunan kişilerin partinin propagandasını yapıp, halkı partinin uygulamaları hakkında bilgilendirip, onu yönlendirmek gibi bir görevleri olduğunu söylemek mümkündür.

1931 yılı CHF Programının Millî Öğretim ve Eğitim başlığını taşıyan 5. kısmının (b) (c) ve (f) fıkralarında, devletin kuruluş felsefesine uygun vatandaşlar yetiştirmenin gerekliliği vurgulanmış, vatandaşların eğitimin her kademesinde, Cumhuriyetin ilkelerine ve devletine bağlı, millî değerleri ve tarihini bilen, beden gelişimine önem veren, kendine güvenen bireyler olarak yetiştirilmesinin önemi

---

[28] Şimşek, *age*., s.175.

[29] Uzun, agm., s.120.

[30] Öz, *age*., s.76; Erik Jan Zürcher, *Savaş, Devrim ve Uluslaşma Türkiye Tarihinde Geçiş Dönemi (1908–1928)*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2005, s.252-263; 1926'dan sonra Mustafa Kemal Paşa'nın heykellerini dikme çalışmaları yaygınlaşmıştır. Sarayburnu'na (1926), Ankara-Ulus'a (1927), Taksim'e (1928) anıtları dikilmiştir. Bkz. Hasan Ünder, "Atatürk İmgesinin Siyasal Yaşamdaki Rolü", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Kemalizm*, Cilt 2, İstanbul, 2001, s.143.

[31] *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, Cilt 22, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2007, s.29.

[32] *aynı eser*, s.30.

üzerinde durulmuştur.[33] Propaganda işi için özel olarak yetiştirilecek olan halk hatiplerinin yanı sıra CHF tarafından vatandaşların eğitiminde, hedef olarak konulan bu ilkelere ulaşmak için, tüm teşkilât ve CHF üyeleri görevli sayılmışlar ve partinin programını bilmek ve savunmak, partinin program ve faaliyetleri hakkında halkın aydınlatılmasını sağlamakla sorumlu tutulmuşlardır.[34] Ayrıca 1931 yılı Nizamnâmesi'nin 4. maddesine "Prensiplerimizi, usanmaksızın, bütün vatandaşlara her vesile ve fırsatta söylemek ve anlatmak Fırka teşkilat ve mensuplarının mühim vazifesidir" kaydı düşülmüştür.[35]

1935 yılı Programı da bu açıdan incelendiğinde, 50. maddesinde özellikle gençliğin sahip olması gereken özelliklerin sıralandığı görülmektedir. Burada, gençlere iyi bir beden eğitimi verilmesi gerektiği belirtilmiş ve onların temiz bir ahlâka, yüksek bir yurt ve inkılâp aşkına sahip olmaları ve ülkelerini korumayı en üstün bir görev olarak bilmeleri gerektiği üzerinde durulmuştur. Hatta bu ideal uğruna gerekirse canlarını da vermekten çekinmeyecekleri bir inançla yetiştirilmelerinin önemine de değinilmiştir.[36] 1935 yılı Programı'nın 46 ile 52. maddeleri arasında ise propaganda işinde kullanılan mevcut araçların korunacağı

---

[33] 1931 yılı CHF Programı'nın Milli Öğretim ve Eğitim başlığını taşıyan 5. kısmının ilgili fıkraları şu içerikte: (b) fıkrası: "Kuvvetli, Cumhuriyetçi ve laik vatandaş yetiştirmek tahsilin her derecesi için mecburi ihtimam noktasıdır. Türk milletine, Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne ve Türkiye devletine hürmet etmek ve ettirmek duyarlılığı bir vazife olarak telkin olunur"; (c) fıkrası: "Fikri olduğu kadar bedeni gelişmeye de ehemmiyet vermek ve bilhassa milli karakteri, milli, derin tarihimizin ilham ettiği yüksek derecelere çıkarmak büyük emeldir." (f) fıkrası: "Fırka'mız vatandaşların Türk'ün derin tarihini bilmesine fevkalade ehemmiyet verir. Bu bilgi Türk'ün kabiliyet ve kudretini, özgüven hislerini ve millî varlık için zarar verecek her cereyan önünde yıkılmaz mukavemetini besleyen mukaddes bir cevherdir." *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, Cilt 25, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2009, s.156.

[34] 1931 yılı Nizamnâmesi'nin 3. maddesinde "Fırka'ya mensup vatandaşlar karşılıklı samimiyet, itimat ve arkadaşlık duygularıyla birbirine bağlı bir kütle teşekkül ederler. Fırka mensupları Fırka'nın programını, prensiplerini bilecek, onları müdafaa edecektir"; 75. maddesinin "k" fıkrasında ise "Fırka program ve icraatı hakkında üyeleri aydınlatmak ve ikaz etmek, konferanslar verdirmek ve sık temaslarla bağlılık ve dayanışmayı artırmak" ifadeleri yer almaktadır. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, Cilt 25, s.160, 168.

[35] *aynı eser*, s.160.

[36] CHP 1935 Programı'nın 50. maddesi şöyledir: "Türk gençliği onu temiz bir ahlak, yüksek bir yurt ve devrim aşkı içinde toplayacak ulusal bir örgüte bağlanacaktır. Bütün Türk gençliğine şevk ve sıhhatlerini, nefse ve ulusa imanlarını besleyecek beden eğitimi verilecek ve gençlik devrimi bütün bağımsızlık şartları ile yurdu korumayı en üstün ödev tanıyan ve onları, bu ödev uğrunda bütün varlıklarını vermeye hazır tutan bir düşünüşle, yetiştirilecektir. Bu ana eğitimin, tam sonuç vermesi için, Türk gençliğinin, bir yandan karar verme ve girişim alma gibi yüksek başarım kuvvetleri geliştirilecek ve öte yandan, gençlik, onu her zorlu işin başarılmasında tek unsur olan sıkı disiplinin etkisi altında çalıştırılacaktır. Türkiye'de spor örgütü de bu esaslara göre düzenlenecek ve yürütülecektir. Yapılacak gençlik örgütünün; üniversite, okullar ve enstitüler, halkevleri, toplu işçi kullanan fabrika ve kurumlarla yukarıdaki gayelere göre, iş ve yönet birlikleri, düzenlenecektir... Okullarda, Devlet kurumlarında ve özel kurum ve fabrikalarda bulunanlar, yaşlarına göre, beden eğitimi ile uğraşmak yükümü altına alınacaktır. Spor ve beden eğitimi için lüzumlu olan alan ve kurumlar meydana getirilecektir. Spor alanları için özel idareler ve belediyeler ilgilenecektir." Doğu Perinçek, *Kemalist Devrim-6 Atatürk'ün CHP Program ve Tüzükleri*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2008, s.187-188.

ve daha da güçlendirileceği belirtilmiş, ayrıca kullanılan araçların da çeşitlendirilmeye çalışılacağı, bir devrim müzesi kurulacağı ve radyo, sinema ve tiyatronun[37] da önemli olduğu ifade edilmiştir.

Propaganda konusunda, CHF'nin 1927, 1931 ve 1935 yıllarına ait program ve nizamnâmelerinde, devletin kuruluş felsefesinin halka benimsetilmesi ve bunun için yapılması gereken propaganda faaliyetleri ile ilgili olarak gerekli alt yapının hazırlanmış olduğu söylenebilir. Ayrıca 1927 yılı nizamnâmesinin diğerlerine oranla daha zayıf kaldığı ve ilk ciddî adımların 1931 yılı Nizamnâmesi'yle atılmış olduğu da düşünülebilir. Çünkü 1931 yılı Nizamnâmesi'nin bu çalışmadaki ana metin ve dipnotlarda verilen örnekleri göz önüne alındığında diğerlerine oranla daha açık ve ayrıntılı bir şekilde hazırlandığı ve İnkılâb'ın korunması ve halka benimsetilmesiyle ilgili kullanılan ifadelerin daha keskin olduğu söylenebilir. Bu durumun, propaganda işinin daha ciddî ve sistemli bir hâle getirilmesi işinin, 1930 yılının hemen başlarında yaşanan SCF deneyimi ve Menemen Olayı'yla doğrudan ilgisi olduğu düşüncesine de ışık tuttuğu ileri sürülebilir. 1931 yılı Programı'nın yedinci kısmının birinci maddesinde yer alan ifadeler de adetâ bu yargıyı doğrular niteliktedir: "Bütün inkılâp neticelerini, vatandaşların tam emniyetini ve milli nizam ve inzibatı, dahili ve adli teşkilat ve kanunlarıyla koruyan ve hiçbir hadise veya tesir önünde sarsılmayan hükümet otoritesi kurmak ve işletmek işlerimizin temelidir."[38] 1935 yılı Programı ise propaganda faaliyetlerinde kullanılacak araçların çeşitlendirilmesine ağırlık vermesiyle dikkati çekmektedir.

Cumhuriyet Halk Fırkası Halk Hatipleri Teşkilâtı

Halkla doğrudan temas ederek propaganda yapılabilmesi amacıyla kurulmuş olan CHF Halk Hatipleri Teşkilâtı'na benzer uygulamalar, 1930'lu yılların tek parti totaliter rejimlerinde de görülmektedir. Sovyetler Birliği'nde Ekim Devrimi sonrası, sosyalizmin ülküsünün benimsetilmesi için merkezden taşraya, Bolşevik elitlerce kurulan, her yerleşim biriminde parti merkezine bağlı bir siyasî eğitim kısmı; 'siyasî aydınlanma'yı sağlayacak olan kısa adıyla 'politprosvet'ler (*politiçeskoe prosveşçenie*) ve esasta Sovyetler Birliği Komünist Partisi Merkez ve Bölge Komiteleri bünyesinde kurulan Ajitasyon ve Propaganda Dairesi (*Otdel'*

[37] 1935 yılı programının 46. maddesi: "Kitap, yayın ve kitapsaray işleri Parti için önemlidir. Şehirlerde kitapsaraylar, kent ve köylerde okuma ev ve odaları kurmak ve artırmak isteriz"; 48. maddesi: "Klasik okul yetiştirmesi dışında, yığına, devamlı ve Türkiye'nin ilerleyiş yollarına uygun bir halk eğitimi vermeyi önemli görürüz. Bu hizmet için çalışan halkevlerini devlet, imkân elverdiği kadar koruyacaktır"; 49. maddesi: "Parti, bir devrim müzesi kuracaktır. Bunu, devrim fikir ve duygularını aşılamak için etkin araç sayarız."; 51. maddesi: "Parti, radyoyu ulusun kültür ve siyasal eğitimi için en değerli araçlardan sayar, Kuvvetli verici istasyonları kuracağız. Alıcıların kolay ve ucuz elde edilmesine çalışacağız. Sinemanın ulusa faydalı olmasını iş edineceğiz"; 52. maddesi: "Ulusal opera ve tiyatro önemli işlerimiz arasındadır", Perinçek, *age.*, s. 187–188.

[38] *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, Cilt 25, s.158.

agitatsii i propagandı) (ki daha sonra *İdeoloji Dairesi* adını alır) 'agitprop'lar vardı.[39] 1930'larda Hitler Almanyası'nda da çok sayıda Yurttaş Evi kurulmuş, buralarda verilen kurslar, konferanslar, düzenlenen törenler, spor etkinlikleri yoluyla insanların eğitilmesi ve kaynaştırılması amaçlanmıştı. Köylerde ise bu işlevleri daha küçük çaplı olan Toplum Evleri yerine getirmişti. Faşist İtalya'da resmî adı *Opera Nazionale Dopolaworo* olan 'dopolavoro'lar ulusal seviyede kulüpleri, barları, spor tesislerini, kütüphaneleri, tatil yerlerini de içine alan, halka "faydalı" bir şekilde eğlenerek de vakit geçirmesinin amaçlandığı geniş bir ağdı. Bu ağ, II. Dünya Savaşı sırasında gitgide önemini de kaybetmiştir. [40] Bu örneklere bakılarak Türkiye'nin propaganda araçları konusunda bu devletlerden etkilenip etkilenmediği daha derin karşılaştırmalı araştırmayı gerektirse de 1935 CHF Halkevleri Öğreneği'nin 4. maddesinde Halkevleri kurulmadan önce dünyadaki benzerlerinin titizlikle incelendiği belirtilmekteydi. Macar, Çekoslovak, Alman, İngiliz ve İtalya örneklerinin açıkça vurgulanmış olması da[41] bu bilgiyi doğrular.

CHF, Halk Hatipleri Teşkilâtı'yla ilgili olarak ilk kez 1931'de bir talimatnâme çıkartmıştır. Buna bakarak, teşkilâtın kuruluş kararının bu tarihlerde verildiğini ya da teşkilâtlanma çabalarının başladığını söylemek mümkündür. Ancak Halk Hatipleri Teşkilâtı'nın kesin olarak hangi yılda tam anlamıyla ve eksiksiz bir şekilde ülkenin her yerinde işlevsel olmaya başladığını söylemek pek mümkün görünmemektedir. 1933 ve 1934 yılına ait bazı belgelerde yazılı olanlar, bu teşkilâtın o tarihlere kadar henüz eksikliklerini tümüyle gideremediği izlenimini yaratmaktadır. Fakat bir taraftan da 16 Kasım 1933 tarihinde, CHF Kâtibi Umumiliği'nden, CHF İdare Heyeti Reisliği'ne gönderilen bir yazı, Cumhuriyet'in on yıllığı münasebetiyle il ve ilçelerde kurulan halk kürsülerinde nutuk irâd eden halk hatiplerinin 'evsafı'nı açıklamadan atıf yapmakta'söz söylemek ve dinleyenleri inandırmak bakımından" değerli olanlarının, yine halkevlerinde 'halka karşı söz söylemişler'in tespiti ve bunlardan faydalanılması gereğinden bahsetmesi, muhtemel bir halk hatipleri teşkilâtının insan kaynağının hazırlığına işaret eden bir içeriktedir:

> 15.10.933 tarih ve 7/166 numaralı tamimle açılacak **halk kürsülerinde** söz söyleyen zevattan **halk hatibi evsafı**nı haiz bir çok vatandaşın söz kabiliyetleri üzerinde idare reisi ve âza arkadaşlarımızın fiilen tetkik yapmalarını ve ileride yapacağımız **halk hatipleri teşkilâtında** bu zevattan da halk hatibi olarak istifade etmekliğimiz için bu arkadaşların kürsülerdeki kabiliyetlerine göre idare heyetince tesbitlerini rica etmiştim. Cümhuriyetin onuncu yıl dönümü bayramında yurdun 356 şehir ve

[39] Sovyetler Birliği'nde siyasî propaganda kurumlarıyla Ekim devrimini izleyen erken 20'li, Lenin ve Stalin devrini de içine alacak şekilde yapılmış iki eser önerilir: Peter Kenez, *The Birth of Propaganda State Soviet Methods of Mass Mobilisation 1917–1929* (Cambridge, 1985); Martin Ebon, *The Soviet Propaganda Machine* (McGraw-Hill, 1987).

[40] Şimşek, agm., s.108–111; Anıl Çeçen, *Atatürk'ün Kültür Kurumu Halkevleri*, 2. baskı, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 2000,s.79.

[41] Şimşek, agm., s.110; Çakan, *age*., s.41-56.

> kasabasında kurulan 832 halk kürsüsünden üç gün zarfında çeşitli mevzular üzerine 5885 nutuk verildi. Bu nutukların içinde mevzu bakımından yüksek ve kıymetlileri çok olduğu gibi hatiplerin içinde de söz söylemek ve dinleyenleri inandırmak bakımından çok değerlileri bulunduğunu da öğrendik. Esasen inandığımız ve beklediğimiz bu neticeden hemen faydalanmak için:
> 1. Cümhuriyetin onuncu yıl dönümü bayramında halk kürsüsünden söz söyleyenler arasında
> 2. Halkevlerinde veya her hangi bir toplantıda halka karşı söz söylemişler içinde
> Değerli hatip olarak tesbit ettiğiniz zatlar ile yetiştirildikleri takdirde ileride mükemmel hatip olacaklarına bu münasebetle inandığımız yurttaşların isimlerini, san'atlarını kısa bir zamanda bildirmenizi ehemmiyetle rica ederim, efendim.[42]

25 Kanun-ı Sânî (Ocak) 1934 tarihinde, CHF Kâtibi Umumiliği'nden, CHF İdare Heyeti Reisliği'ne gönderilen bir başka yazıda ise "Halk hatipleri hakkında 16.11.1933 tarih ve 7/187 numaralı tamimle istediğimiz malûmatın en kısa zamanda gönderilmesini rica ederim." [43] denilmektedir. Diğer taraftan halk hatipleri ile ilgili ilk somut bilgiler 1933 yılı ile 1944 yılları arasında yığılmıştır; bu yıllara tarihlenen bazı belgelerde isimleri bildirilen halk hatiplerinin henüz soyadları yoktur ve efendi, bey gibi unvanlarla anılmaktadırlar. Efendi, bey, paşa gibi unvan ve lâkapların 29 Kasım 1934'te kaldırıldığı, 21 Haziran 1934'te kabul edilen soyadı yasasının da 1 Ocak 1935 tarihinde yürürlüğe konulduğu düşünülürse, halk hatipleri teşkilâtının 1933 yılının sonlarından ya da 1934 yılının hemen başlarından itibaren istenilen şekilde işletilmeye başlandığı ileri sürülebilir. Ayrıca eldeki belgelerden anlaşıldığı kadarıyla bu teşkilât, Atatürk sonrası dönemde de varlığını sürdürmüştür. Ancak kesin olarak hangi tarihte kaldırıldığı tespit edilememiştir. Büyük bir olasılıkla, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından çok partili hayata geçişten sonra 1946 veya 1950 tarihlerinde bu teşkilâta son verilmiş olmalıdır.

CHF bu kuruluşla ilgili olarak biri 1931'de diğeri de 1932'de olmak üzere ikisi de birbirinin tıpa tıp aynısı olan altı bölümden oluşan bir Talimatnâme neşretmiştir. Talimatnâmede, CHF Halk Hatipleri Teşkilâtı'nın kuruluş amacı, hatiplerin esas konuları, halk hatiplerinin nasıl seçileceği, görevleri, görevlerini

---

[42] BCA 490.01/1175.127.2, 1941. Bu dosya, 1941 tarihini taşımasına karşın oldukça fazla sayıda ve farklı tarihlere ait belgeleri barındırmaktadır. Burada Atatürk dönemine ait belgeler de vardır.

[43] BCA 490.01/1175.127.2, 1941; ayrıca Çakan, s.73.

nasıl yerine getirecekleri ve hatiplerin sahip olmaları gereken özellikler ile teşkilâtın nasıl bir şekilde oluşturulacağı yer almaktadır.[44]

Talimatnâmede, Halk Hatipleri Teşkilâtı'nın kuruluş amacı, partinin sahip olduğu ilkelerin, ideallerinin ve yaptıklarının "doğrudan" ve "en müessir telkin vasıtası" olarak görülen "söz" ile yani "Cumhuriyet Halk Fırkasının prensiplerini ve büyük ideallerimizi ve günlük politika vaziyetine göre fikir ve maksatlarımızı en müessir telkin vasıtalarından olan söz ile de halka anlatmak" şeklinde belirtilmiştir.[45] Bu amaca ulaşabilmek için de hatiplik alanında yetenekli kişilerin bulunup, hemen her koşulda konuşabilecek bir şekilde yetiştirilmesi gerektiği söylenmiştir. Ayrıca burada yazan kuralların, yalnızca halk hatibi olarak seçilen kişileri bağladığı, CHF liderlerince, milletvekilleri ve parti tarafından ayrıca görevlendirilmiş kişileri bağlayıcı olmadığı belirtilmiş ve böylelikle halk hatipliğinin kuralları olan, ciddî bir iş olduğu mesajı verilmek istenmiştir.[46]

Hatiplerin özellikle hangi esaslar üzerinde duracakları da belirtilmiş ve bunlar iki gruba ayrılmıştır. Birinci grupta, CHF'nın program ve ilkeleri, Cumhuriyetin bir başka deyişle İnkılâb'ın Türk milletine kazandırdıkları ve kazandıracakları gibi konulara yer verilirken; ikinci grupta ise Türk medeniyeti, Türk tarihi, Türk kahramanlıkları ve Türk kültürü konularına yer verilmiş ve bunların okullarda anlatılanların dışında halkın ilgisini çekebilecek bir şekilde anlatılması gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca buraya üçüncü bir madde daha konulmuş ve millî bayramlar gibi bir takım özel günlerde de yine birinci ve ikinci grupta belirtilen konulara değinilebileceği ve kullanılacak konuşma üslubunun hitap edilen kitleye göre belirlenmesi gerektiği belirtilmiştir.[47] Burada dikkat çeken nokta, hatiplerin anlatması için belirlenen başlıkların, CHF'nin 1931 ve 1935 yıllarına ait Parti programları ve nizamnâmelerinde yer alanlarla örtüşüyor olmasıdır.

CHF halk hatiplerinin sahip olması gereken özellikleri de şöyle sıralamıştır: istekli, heyecanlı, yaptıkları işe inanan, çevrelerinde sevilen, anlattıklarına hâkim ve hitap ettikleri toplumsal katmanı çok iyi tanıyan, ele aldıklarını hitap ettikleri kişilerin anlayabileceği bir üslupta anlatabilen, sakin, konuşmanın yer ve zamanını iyi ayarlayabilen.[48] CHF'nin hatiplerde olmasını istediği bu özelliklerin günümüzde de geçerli olup, kamuoyu oluşumunda etkin bir rol üstlenmiş olan

---

[44] *C.H.F. Halk Hatipleri Teşkilâtı Talimâtı*, Devlet Matbaası, İstanbul, 1931; *C.H.F. Halk Hatipleri Teşkilâtı Talimatı*, Hakimiyeti Milliye Matbaası, Ankara, 1932. Makalede sayfa numaraları, Talimatnâme'nin (bundan sonra HHTT) 1931 baskısı esas alınarak verilmiştir.

[45] HHTT, s.5

[46] aynı yer.

[47] HHTT, s.6–7.

[48] HHTT, s.7–8.

propaganda ile görevlendirilmiş kişilerin kişilik özellikleri arasında gösterilmiş olması dikkat çekicidir.[49]

Hatipler, şehirlerde yaşayan aydınlara ve kentli halka hitap edecekler ile köylerde ve küçük kasabalarda yaşayan halka halk dili ile hitap edecek hatipler olmak üzere iki kategoriye ayrılmışlardır.[50] Her iki kategoride yer alan hatiplerin sahip olması gereken özellikler ile konuşurken dikkat etmeleri gereken hususlar ise şöyle belirlenmiştir:

> Her iki sınıf hatip, sözünü söylerken halk psikolojisini sezecek, muhatapların kalplerinde Fırkamız ve idealimiz lehine muhabbet ve iyi tesir bırakmak gayesini takip edecektir. Fırka namına söz söyliyen, bu vazifenin kendisinde Fırkanın emaneti olduğunu daima hissedecek, kendi şahsi arzu ve temayüllerine tabi olmaktan dikkatle kaçınacaktır.
>
> Muhatapların ve halkın kalbini okşamak maksadı mühim olmakla beraber bu gayeyi kazanmak için bile olsa reddettiğimiz his ve kanaatlere ve prensiplerimizin hududu dışına bıraktığımız eski tesislere mülayim gelecek sözlerden ve bilhassa mutaassıplara rüşvet verecek mahiyette söz söylemekten kat'iyyen sakınılacaktır.[51]

Bunun dışında, halk hatiplerinin kılık ve kıyafetlerinin, üsluplarının, hazırladıkları metnin içeriğinin hitap edecekleri kesime uygun bir şekilde olmasına da dikkat çekilerek bu hususta şunlar söylenmiştir:

> Bilhassa köylülere sık sık söz söyliyecek hatiplerin kendi sınıflarından, kıyafet ve halce ve hatta söylemek tarzı itibarile mümkün mertebe kendilerine benzer olması faydalıdır... Köylüler ve basit görünüşlü vatandaşlara söz söyliyecek arkadaşlarımız nisbeten basit ve muhtasar konuşmalıdırlar. Bunlar tarafından, iyi ve güzel fikirlerin, muhatapları yormayacak bir surette fakat devamlı ve sebatlı bir tarzda ve her vesilede tekrarlanması halkta kuvvetli inanış ve uyanış tesiri yapar.[52]

Propagandanın gücüne inanan ve bu süreçten başarı bekleyen CHF'nin hatipleri iki kategoriye ayırması ile hatiplerin kılık-kıyafet ve sözlerine yönelik yaptığı düzenlemelerin, propaganda yöntemini de belirleyen "halktan biri olma" ilkesine gönderme yaptığı açıktır. Bu ilke, konuşmacının dinleyicisi nezdinde uyandırdığı 'halktan biri olma' imgesinin inşasıdır. Halktan biri olma herhâlde "bilhassa köylülere sık sık söz söylecek" hatiplerin "kendilerine benzer" olmasıdır. Bu kılık ve kıyafeti de içermekte midir, bu konuda açıklıklık yoktur.

---

[49] Nail Yılmaz, *Kamuoyunu Etkilemede Propagandanın Rolü*, İstanbul Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi (İstanbul, 1995), s.20.

[50] HHTT, s.8.

[51] aynı yer.

[52] HHTT, s.10.

Kendine benzer olmanın betimlemesinde nesne-özne ikiliğinde özne köylünün kendisinin ve düşüncelerinin onu aslında nesnesi kılan hatip tarafından "iyi ve güzel fikirlerinin " olduğuna ikna etmesi sürecini başlatan diyalojik bir ilişki kurulması vardır. Hatibin hedef kitle seçiciliği, metin-nutuk (*:söz*) içeriğinde bu kitlenin algı seçiciliğiyle kırılmaya uğrama ihtimalini hep taşısa da esas olan anlam kırılmasını bir seviyede önleme kaygısıyla muhatabın dilinde (en geniş anlamıyla) onu "yormayacak", "devamlı" (ısrar, vurgu) "sebatlı" tarzda konuşmak ve hareket etmesini gerektirir. İyi ve güzel fikirlere karşı kuvvetli inanış ve "uyanış" (idrak) bu şekilde sağlanacaktır. Bu yaklaşım hedef toplumun propagandacıyı, kendinden biri olarak göstermesini sağlayacak davranışlardır. Propagandacılar sokak dili ve davranışını kullanarak kendi görüşlerinin ortalama bir kişinin de görüşü olduğu izlenimini verirler.[53] Seçtikleri giyim, saç-sakal traşı, bunun yanında hatibin ilk algıda göze çarpan üzerinde taşıdığı nesneler (gözlük, yüzük vs.) jestleri, mimikleri propaganda sürecini, bu süreçte algıyı, sözün tesirini derecelendiren dışsal belirleyicilerdir. Bunlar aynı zamanda hatip imgesini kalıba yerleştiren belirleyicilerdir.[54]

Propagandada amaca ulaşmak için gerekli olan ilk ve en önemli husus, propagandaya muhatap olan kitleyi, istenilen yönde değişimi sağlayacak bir şekilde yoğun ve ısrarlı bir propagandaya tâbi tutmaktır.[55] CHF bu kuralı da uygulamış ve hazırlanan Talimatnâmede, hatiplerin görevlerini hangi zamanlarda ve nerelerde yapacakları da belirtilmiş ve uygun olması koşuluyla her zaman ve her yerde bu görevi yerine getirebilecekleri söylenmiştir. Arkasından da, ulusal bayramların, yerel düzeyde kutlanan bir takım özel günlerin, sünnet törenlerinin, panayırların, muhtar, belediye başkanı ve milletvekilliği için yapılan seçimlerin bu tür faaliyetler için en uygun ortam olduğuna dikkat çekilmiştir.[56] Hatiplerin yapacakları konuşmaları önceden hazırlamaları, konuşmaların kâğıttan okunarak da yapılabileceği, ancak en etkili yöntemin kâğıttan okumadan yapılan konuşmalar olduğu söylenmiştir. Bu tür bir yöntem uygulandığında ise birtakım problemler yaşanabileceği imasında bulunularak madde başları yazılı bir nota bakılmasının çok daha iyi olacağı belirtilmiştir. Bir başka uyarı daha yapılmış ve dikkat çekici olsun diye Talimatnâmede italik vurgu yapılarak "Yazısız söylenen nutukların esassız ve mevzusuz olması çok fena ve makûs bir tesir yapacağı daima akılda tutulmalı ve söylenecek mühim esaslar ehemmiyetine göre ezberlenmelidir." talimatı verilmiştir.[57] CHF'nin bu düzenlemesi, kitlelerin her zaman değişime çok kolay razı olmadıklarının ve kendi dünyalarında kabul edip

---

[53] Karataş, *age.*, s.51.

[54] Yılmaz, *age.*, s.20.

[55] Ömer Miraç Yaman, *Bir İktidar Aracı Olarak Propaganda*, Selçuk Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi (Konya, 2007), s.27–28.

[56] HHTT, s.9.

[57] HHTT, s.9–10.

yıllardır bir hayat biçimi hâlinde devam ettirdikleri pek çok örfî davranışı ve zihinsel birtakım yargıları çok kolay değiştiremeyeceklerinin farkında olduğunu göstermektedir. Böylelikle propagandanın amaç yönünden başarılı olması için olmazsa olmaz koşullarından birisini daha belirlemiş ve önceden hazırlattığı metinlerle hatiplerin hitap ettikleri kesimle tartışmadan uzak kalmasını ve kendi amaçlarına uygun fikirlerle toplumun kabulleri arasında bir dengeci söylemi hakim kılmalarını sağlamaya çalışmıştır.[58]

Talimatnâmede hatiplerin, konuşmaların hazırlaması için gerekli olacak malzemenin parti tarafından sağlanacağı söylenmiş, Fırka hatipliğinin bir makam ya da unvan olmadığı ve bunun kişisel çıkar amaçlı kullanılmasının söz konusu olamayacağı belirtilmiş ve hatipler kendilerini partinin görevlendirdiğini söylememeleri konusunda da uyarılmışlardır. Böylelikle hatiplerin partinin, sıkı bir denetim ve kontrolü altına alınacakları belirtilmiştir:

> Merkezce hatiplere esas olacak bazı mefhumlar tanzim edip göndereceğimiz gibi Fırka programımızın şerh ve izahı için de broşürler yapıp bunları da göndereceğiz. Bütün bunlarla beraber Fırka rüesasının ve merkezden vazife verilecek konferansçıların muhtelif vesilelerle yapacakları nutuklar ve verecekleri konferanslar da hatiplerimize verilerek onların mahallerindeki söz zeminleri genişletilip zenginleştirilmelidir. Zaten hatiplere Fırka idare heyetlerince icab-ı hale göre vazife verilmesi tabiidir. Fırkaca hatipliğe memur edilecek arkadaşların bu vazifesi daimi bir hüviyet unvanı gibi bir mevki ve hüviyet yoktur. Bu, sadece Fırkaca Fırka arkadaşlarımıza ve kendi aramızda verilmiş bir vazife demektir. Fırka hatipleri sözlerine (Ben Fırka hatibiyim veya Cümhuriyet Halk Fırkası namına söylüyorum.) tarzında ima ile dahi olsa bir söz ve fikir ilave etmezler. Vazifelerini sadece o günün icabı olarak ve kendi teşebbüslerile yapıyor görünürler. Fırka prensiplerine ve talimatname ahkâmına muhalif söz söyliyen veya efkârı umumiyede fena tesirler yapan veyahut Fırkaca verilen hatiplik vazifesini menfaat hissine alet eden hatipler idare heyetlerince mütalea edildikten sonra hitabette devam ettirilemezler.[59]

Halk Hatipleri Teşkilâtı'nın örgütlenme biçimine de Talimatnâmede yer verilmiş, ancak kuralların esaslarına geçmeden önce, CHF'li olan herkesin aslında partinin sürekli hatibi olduğu ve partinin ilkelerini, amaçlarını, yaptıklarını anlatmanın her parti üyesinin görevleri arasında yer aldığı belirtilmiştir.

> Cumhuriyet Halk Fırkasına mensup olan ve devletin, milletin kuruluşunu ve saadetini fırkamızın muvaffakiyetinde gören her fırkacı arkadaş,

---

[58] Yaman, *age.*, s.27–28.

[59] HHTT, s.10–11.

> fırkanın daimî hatibidir. Her fırkacı nerede ve herhangi vaziyette olursa olsun, fırka prensiplerine ve esaslarına uymayan bir sohbete şahit olur, böyle bir fikir ve bir söz işitirse derhal zeminin ve vaziyetin icabına göre ve yine vaziyetin gösterdiği bir eda ile, yani icabında serf ve lüzumunda yumuşak olarak hakikatleri izah, hataları tashih ve samilerde yanlış kanaat husulünü menetmeğe mecburdur... [60]

CHF, halk hatiplerinin örgütlenmesi meselesinde kendisini birinci derecede sorumlu tutarak, bu mekanizmanın oluşturulması ve işletilmesi görevini üstlenmiş, halk hatiplerinin en büyük yerleşim yerinden, en küçük yerleşim yerine kadar her yerde görevlendirilmelerini sağlayacak bir örgütlenme şeması hazırlamıştır. Buna göre, parti merkezi milletvekili ya da parti üyeleri arasından bir halk hatipleri örgütü oluşturacak ve bunlar hatiplik olarak yetiştirileceklerdir. Her ildeki parti örgütü Talimatnâmede belirtilen özelliklere sahip kişiler arasından hatip seçecek, İstanbul, İzmir, Adana, Ankara, Samsun gibi büyük ve kalabalık illerdeki hatip sayısı 5–15 arasında olacak, her kaza örgütü yerin önemine göre 2–5, nahiyeler ise 1–3 arasında hatip çalıştıracaklar, semt, köy ve mahallelerdeki parti ocakları da 1–2 hatip görevlendireceklerdir.[61] Ayrıca CHF hatiplerin yetiştirilmesine dair namzetleri, seçilenleri kurslara tâbi tutacağını da ifade etmiştir.[62] Nitekim eldeki bir belgeden anlaşıldığı kadarıyla, CHF gerçekten de bu işe belli bir miktarda bütçe ayırarak, hatip yetiştirmek amacıyla kurslar açmıştır. Belgede, CHF halk hatibi yetiştirmek amacıyla, Ankara, İstanbul, Trabzon veya Ardahan'da üç kurs açtığında, bunun bir yılda toplam maliyetinin, hatiplere verilecek harcırah, bir aylık ikamet masrafı ve maaşlarla beraber 72.600.000 TL olabileceği belirtilmiştir. Yine aynı belgede 15 hatip için ayda 100, 20 hatip için ayda 30, 60 hatip için ise ayda 20 lira ödeneceğinin belirtilmiş olması da, hatiplik işinin sadece gönüllülük esasına dayanmadığı ve bu işin bir bedel karşılığında yapıldığını göstermektedir. Paraların miktarında da bir tasnife gidilmiş olması ayrıca dikkat çekicidir. Bu gruplandırmanın hangi ölçüye göre yapıldığının belirtilmemiş olmasına karşın, bunun şehir, ilçe ve köylerde görev yapacak hatiplere göre yapıldığı ve buna göre, illerde görev yapan hatiplere 100, ilçelerde görev yapan hatiplere 30, köylerde görev yapan hatiplere de 20 lira ödenmesinin düşünüldüğü ileri sürülebilir.[63]

Bir belgeden anlaşıldığına göre, CHF Halk Hatipleri Teşkilâtı işini ciddiye almış ve Talimatnâmede belirttiği her şeyi en ince ayrıntısına kadar takip etmiştir. Talimatnâmede belirtilen isteğe uygun olarak[64] il ve kazalarda kimlerin

---

[60] HHTT, s.11–13.

[61] HHTT, s.13–14.

[62] HHTT, s.14.

[63] BCA 490.01/1175.127.2, 1941.

[64] HHTT, s.15.

hatip olarak görevlendirildiğine dair listelerin CHF'ye gönderilmesi için gerekli yerlere yazılar yazmış, Talimatnâmede belirtilen esaslara uyulması hakkında ilgilileri uyarmış, halk hatiplerinin isimlerinin bildirilirken köy ve şehirlerde çalışacak olanlara göre gruplara ayrılmasına dikkat edilmesini belirtmiş ve hatip listelerinin sürekli olarak güncellenmesini istemiştir.[65] CHF halk hatiplerinin seçiminde her ne kadar bu görevi, il ve ilçe teşkilâtlarına bırakmış gibi görünüyorsa da, hatiplerin belirlenip seçilmesinde yetkisel olarak önceliği tamamen onlara bırakmamış, merkeziyetçi bir tutum sergilemiştir. Halk hatipleri olarak belirlenen isimlerin, CHF parti merkezi tarafından "onaylandıktan" sonra görevli sayılması ve bu görevin hatiplere parti merkezi tarafından, ihtiyaç duyacağı dokümanlarla birlikte ve resmî bir yazıyla bildirilmiş olması bu düşünceyi doğrulamaktadır.[66] Belirlenen hatiplere gönderilen bu yazılar tek tertip hitap yazılarıdır. Şöyle örneklendirilebilir:

> Sayın arkadaş;
>
> C. H. Partisi Denizli Vilâyet İdare Heyeti Reisliğinden aldığımız tezkerede sizin de Partimizin prensiplerini, imân ve akidelerini halka telkin etmek gibi ulvî bir vazifenin mesuliyet ve şerefini müdrik olarak icap eden zamanlarda konuşmak hizmetini deruhte etmeye hazır olduğunuzu memnuniyetle öğrenmiş bulunuyoruz.
>
> "Halk Hatipleri" listemize adınızı kaydederken size teşekkür etmeyi ve sizin telkin vasıtalarının en güzeli ve müessiri olan konuşma kabiliyetinizi yeni bilgilerle beslemek için Parti neşriyatından adresinize muntazaman göndereceğimizi bildirmeyi zevk ve vazife saydık.
>
> Mahallî Parti Reisliği eliyle size verilecek olan bu mektuptan ve talimatnâmeden sonra gereken zaman yerlerde teşkilâtımız vasıtası ile sizden konuşma ricalarında bulunacağız.
>
> Sevgilerimi sunarım.
>
> C.H.P. Genel Sekreteri
>
> Erzurum Mebusu
>
> Dr. A. F. Tuzer[67]

İl ve ilçelerden halk hatibi seçilirken çok çeşitli iş ve meslek dallarından kişilerin isimlerinin listelerde yer aldığı görülmüştür. Bu listeler 1933, 1938, 1939 ve 1940 yıllarına aittir. İçlerinde en geniş olanı 1933 yılına aittir. Burada hemen hemen tüm il ve ilçelerin belirlenmiş hatiplerinin isimleri ve meslekleri belirtilmiştir. Eldeki listelere göre, halk hatiplerinin iş ve meslek dalları çeşitlilik sunmaktadır ve bunları şöyle sıralamak mümkündür: öğretmenler başta olmak üzere, avukat,

---

[65] BCA 490.01/4.19.2, 10.10.1938.

[66] BCA 490.01/1175.127.2, 1941.

[67] BCA 490.01/1175.127. 2, 1941.

doktor, tüccar, çiftçi, belediye başkanı, belediye üyesi, gazeteci, çeşitli dairelerde çalışan memurlar, kaymakam, emekli subay, kimyager, eczacı, terzi, halkevi başkanı, diş hekimi, ressam, muhtar, lise ve üniversite öğrencileri, mühendis, esnaf, hâkim, veteriner, noter, vaiz, müftü, banka çalışanları ve müdürleri, vali, milletvekili ve şair. Bu kişiler arasında bazı dikkat çekici isimlere de rastlanmıştır. Bunlar, Ankara halk hatipleri listesinde yer alan şair Behçet Kemal (Çağlar), milletvekilleri Besim Atalay ve Aka Gündüz'dür.[68] Ayrıca belirtilmesi gereken bir başka nokta da hatiplerin genellikle erkeklerden seçilmiş olmasıdır. Kadınlar çok az sayıda olup, meslek grubu olarak öğretmenlerden meydana gelmişlerdir.[69]

Talimatnâmeden de anlaşıldığı gibi, seçilen hatipler il ve ilçe teşkilâtları tarafından kontrol altında tutulmuşlar ve denetlenmişlerdir. Bir belgeden anlaşıldığı kadarıyla, bu durum zaman zaman hatiplerle, parti yöneticileri arasında bir takım sorunların yaşanmasına neden olmuş, karşılıklı olarak birbirlerini parti genel merkezine şikâyet etmişler, hatta hatiplerle ilgili olarak yasal soruşturmalar da açılmıştır. Örneğin 1940 yılında yapılan bir soruşturma neticesinde hazırlanan rapora göre, Balıkesir'in Ayvalık ilçesinden halk hatibi olarak seçilmiş olan Ayvalık Ortaokulu Müzik öğretmeni Şaban Soyak ismindeki bir kişinin hazırlıksız bir şekilde halk karşısında konuşma yapması üzerine ilçe parti başkanı bu duruma daha fazla izin vermemiş ve adı geçen kişinin konuşmasını engellemiştir. Bu olay, yaşananların CHP Genel Sekreterliği'ne şikâyetine ve olayın soruşturulmasına kadar varmıştır. [70]

Halk hatibi olarak seçilen kişiler, her şeyden önce bu göreve seçilmiş olmalarının kendileri açısından bir ayrıcalık ve gurur kaynağı olduğuna inanmışlar ve kendilerini bu göreve layık görenlere karşı büyük bir minnet

---

[68] BCA 490.01/1175.127.2, 1941.

[69] Halk hatibi olarak seçilmiş olan hanımlar ve meslek dalları: Amasya'dan ilkokul öğretmeni Süreyya İsmail Hanım, Ankara'dan Hakimiyet-i Milliye gazetesi yazarlarından İffet Halim Hanım, Aydın'ın Nazilli ilçesinden öğretmen Münire Hanım ile Fazilet Hanım (mesleği belirtilmemiş), Bursa'dan Kız Lisesi Müdürü Fakihe Hanım ile Belediye Meclisi Üyesi Zehra hanım, Bursa'nın İznik ilçesinden öğretmen Cavide Hanım ile Mustafakemalpaşa ilçesinden Bedriye Hanım, Edirne ili Uzunköprü ilçesinden öğretmen Rüveyda Hanım ile Kız Öğretmen Okulu öğrencilerimden beş kişi, Eskişehir ilinden öğretmen Muammer Hanım, Gaziantep ili Nizip ilçesinden öğretmen Nedime Hanım ile öğrenci Münire Hanım, İstanbul ili Beşiktaş ilçesinden öğretmen Vecihe Ziya Hanım ile Fatma Hanım, Eminönü ilçesinden öğretmen Mediha Muzaffer Hanım, Fatih ilçesinden öğretmenler Makbule, Perihan, Saime, Müzeyyen, Münevver, Nudiye, Sulhiye, Meliha, Nevber ve Zehra Hanımlar ile Hasene Hanım (mesleği belirtilmemiş), Şile ilçesinden öğretmen Nuriye Hanım, Eminönü ilçesinden Zeliha Hanım, İzmir ilinden öğretmen Neşvet Hanım, Kayseri ilinden öğretmen Fikret Hanım, Kütahya ili Gediz ilçesinden öğretmen Suada Hanım ile Tavşanlı ilçesinden Mebrure Hanım, Manisa ilinden Halkevi Kütüphane ve Neşriyat Şubesi Başkanı Şükriye Abbas Hanım, Manisa ili Demirci ilçesinden öğretmen Şükriye Hanım, Manisa ili Kula ilçesinden Hikmet Hanım, Samsun ilinden öğretmenler Mehpare ve Ayşe Hanım, Sinop ilinden öğretmenler Fatma ve Hidayet Hanım, Sivas ili Suşehri ilçesinden öğretmen Feride Hanım, Tekirdağ ilinden öğretmenler Servet ve Sabriye Hanım, Zonguldak ilinden öğretmenler Azize ve Vasfiye Hanım ile öğrenci Mürüvvet Hanım. BCA 490.01/1175.127.2, 1941.

[70] BCA 490.01/1175.127.2, 1941.

duymuşlardır. Hatipler bu işi sıradan bir görev olarak algılamamış, bunu millete ve devlete karşı hissettikleri bir sorumluluğun yerine getirilmesi olarak değerlendirmişlerdir. Adeta kendilerini *Türk İnkılâbı*'nın değerlerinin savunulmasına adayan bir duygu seli içinde, yaptıkları işe inanan ve bundan dolayı da büyük bir memnuniyet duyan halk hatipleri, halk üzerinde etkileri olduklarını ve yaptıkları işle halkı aydınlattıklarını da düşünmüşlerdir. Şavşat'ta orman mühendisi olarak da çalışan halk hatibi Cevdet Özonuk'un ve Nizip'te öğretmen Salih Akdoğan'ın CHP Genel Sekreterliği'ne hitaben yazdıkları mektuplar şöyledir:

Metin 1: Cevdet Özdonuk, Orman mühendisi, Şavşat, 12.11.1939

...idare heyetinin kararı ve kaymakamlığın tensibi ve 23.10.1939 gün ve 160 sayılı yazılar ile bu milli vazifeyi tekrar üzerime aldım ve cumhuriyet bayramında lazım gelen vazifeyi yaptım ve elimdeki talimatname mucibinde diğer vazifemi yapacağım filhakika Şavşat ve mülhakatı halkı muhtacı tenvir ve irşad olup meslek namına diğer ihtiyaçlarını da yetiştiğimden partimizin kendilerine can kurtaran gibi yetiştiğime iman etmektedirler bu vesile ile arzı minnet borcumu sunar ve bayramınızı bila ivaz saygılarımla sunarım.[71]

Metin 2: Salih Akdoğan, Öğretmen, Nizip, Son Kanun 1939

28 Son Kânun 1939 tarihle adresime gönderdiğiniz mektubu parti başkanlığından aldım. Sevincime son yoktur. Senelerden beri sönmez bir aşk halinde içimde taşıdığım bir idealin hakikat alanına çıktığını görmekle bahtiyarım. Türk bahtının karalara büründüğü bir devirde, milli şuur ve imanın prensip ve iman akidelerini halka telkin etmeği -hayata atıldığım on seneden beri- kendime vazife edindim. Bu vazifeyi milli ve vicdani bir borç bilerek yaptım. Mektubunuzda (halk hatipleri) listesine kaydedildiğimi yazıyorsunuz. Bu unvanı taşımanın ne büyük bir şeref olduğunu ve bu şerefin bana ne ağır bir vazife yüklediğini biliyorum. Mademki bu benim için bir idealdi bu da bugün tahakkuk etti, bu uğurda bütün güçlükleri yenerek çalışacağıma bir kere de size söz verir ellerinizden öperim.[72]

CHF Halk Hatipleri Teşkilâtı'nı bilinçli bir şekilde kurmuş ve önemli bir takım beklentiler içine de girmiştir. Hatta Mustafa Kemal Paşa da ilk Türk Dil Kurultayı'nı toplamak istediği sıralarda, dil ile ilgili olarak çalışma yapmış olan herkesi bir araya toplamak isterken, böylesine önemli bir toplantıya halk hatiplerinden bir kısmının da katılımının sağlanması dileğinde bulunmuştur. Onun bu davranışı, halk hatiplerinden beklentilerin ve verilen önemin boyutunu

[71] BCA 490.01/1175.127.2, 1941.

[72] BCA 490.01/1175.127.2, 1941.

göstermesi açısından önemlidir.[73] Ayrıca Halk Hatipleri Teşkilâtı oldukça profesyonel bir şekilde oluşturulmuştur. Çünkü kamuoyu oluşturmada yüz yüze yapılan temaslar önemli bir unsurdur[74] ve bu kuruluş, bu işlevi yerine getirmek üzere kurulmuştur. Kamuoyunu bu şekilde etkileyen kişilere ise kamuoyu literatüründe, 'kanaat önderleri'[75] ya da 'kamuoyu önderleri'[76] adı verilir. Bu kişiler, kitle iletişim araçlarının yaymak istedikleri bilgileri alıp yorumlayan ve başkalarına aktaranlardır.[77] Dolayısıyla halk hatipleri, kamuoyu oluşturmak, kamuoyunu etkilemek üzere kullanılan araçlardan birisi olan bu önderlere de benzetilebilir.

Bunların dışında önemli bir takım sonuçların beklendiği propaganda faaliyetlerinde taktiğin önemli bir yeri olduğunu belirtmek gerekir. CHF'nin de halk hatiplerine propaganda da nasıl bir taktik izlemeleri gerektiği hakkında verdiği tavsiyeler gerçekten dikkat çekici olup, kamuoyunu etkilemek amacıyla yapılan propagandanın Jean Marie Domenach'a göre belirlenmiş beş kuralından, üçünü Halk Hatipleri Teşkilâtı'nın çıkardığı talimatnâmede görmek mümkündür: 1. Konuyu basitleştirerek ve herkes tarafından kolaylıkla anlaşılabilmesini sağlamak amacıyla uygulanan 'basitleştirme ve tek düşman kuralı' 2. Kitlelere verilmek istenen mesajların basitleştirilmesinin doğal bir sonucu olarak ortaya çıkan 'kabaca, genel ifadelerle anlatma kuralı' 3. 'tekrar kuralı'[78] olarak sıralanabilir.

Sonuç

Propaganda işinin sistemli bir şekilde yapılması ve kurumsallaştırılmasının, özellikle 1930'lu yıllardan itibaren yoğunlaştığı söylenebilir. 1930'lu yılların başında, 1929 Ekonomik Bunalımının etkilerinin Türkiye'de yoğun bir şekilde hissedilmeye başlanmış olması ve SCF deneyimi ile Menemen Olayı, devleti yönetenleri ülkenin geleceği konusunda telaşa düşürmüştür. Bu durum, CHF'nin 1931 yılı nizamnâmesinde, her ne şekilde olursa olsun İnkılâb'ın tüm tehlikelere karşı korunacağının söylenmesi ile de dile getirilmiştir. Bu nedenle, 1930'lu yıllar devletin zorunlu olarak, ekonomik ve toplumsal alanlarda yeni stratejiler geliştirdiği bir dönem olmuştur. Ekonomik gelişmenin sağlanması çalışmalarının yanı sıra, halkın kültürel değişim ve gelişimine katkıda bulunacak faaliyetler ile partinin ideolojisinin halka benimsetilmesine yönelik olarak

---

[73] *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, Cilt 25, s.387.

[74] Kapani, *age.*, s.149–150.

[75] *age.*, s.149.

[76] Ahmet Taner Kışlalı, *Siyasal Çatışma ve Uzlaşma*, 2. baskı, İmge Kitabevi, Ankara, 1993, s.173.

[77] Kışlalı, *age.*, s.173.

[78] *age.*, s.176–177.

çalışmalar yapılmıştır. Bunlar aracılığıyla, halk eğitiminin yaygınlaştırılması hedeflenmiş ve halkın yeni rejimi daha iyi sahipleneceği, hatta ona güç katacağı düşünülmüştür. Çünkü rejimin bir başka deyişle devletin geleceğinin, yapılan inkılâbın değerlerinin halka benimsetilmesiyle mümkün olacağına inanılmıştır. Halk Hatipleri Teşkilâtı'nın kurulması da, bu düşünce ve uygulamaların bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Halka devletin kuruluş felsefesi doğrultusunda siyasal ve ideolojik bir eğitim verilmesi amacıyla oluşturulmuş olan Halk Hatipleri Teşkilâtı; Halkevleri, Halk Odaları, Köy Enstitüleri, *Kadro*, *Ülkü* gibi dergilerle birlikte düşünüldüğünde daha anlamlı bir hale gelmektedir.

Halk Hatipleri Teşkilâtı, bir takım siyasî zorunlulukların sonucunda kurulmuştur. İnkılâplârın halka benimsetilmesi ve devletin kuruluş felsefesinin geniş kitlelere yayılmasının sağlanması amacıyla, gerçekleştirilen yeni düzenlemelerden birisidir ve aynen diğerleri gibi ulus-devletin inşasında önemli bir görev üstlenmiştir. Devlet, okuma-yazma oranının ve eğitim düzeyinin son derece düşük olduğu, feodal denebilecek ilişkilerin Anadolu'nun birçok yerinde halen devam ettiği ve kitle iletişim araçlarının yaygınlaşmadığı bir dönemde, sözlü propagandaya duyulan ihtiyaç nedeniyle oluşturduğu Halk Hatipleri Teşkilâtı ile devletin halka ulaşabilmesinin ve devletle-halk arasındaki köprünün kurulabilmesinin bir yolunu bulmaya çalışmıştır.

Kaynaklar

AHMAD Feroz (2008) *Bir Kimlik Peşinde Türkiye*, 3. baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay., İstanbul.

AKŞİN Sina (2007) *Kısa Türkiye Tarihi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul.

ATABEYOĞLU Cem (1984) Cumhuriyet Döneminde Spor Politikası, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt 8, 2187-2197, İletişim Yay., İstanbul.

ATATÜRK (1981) *Nutuk-Söylev*, Cilt I, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara.

Atatürk'ün Bütün Eserleri (1999) Cilt 2, Kaynak Yay., 2. basım, İstanbul.

Atatürk'ün Bütün Eserleri (2007) Cilt 22, Kaynak Yay., İstanbul.

ATEŞ Toktamış (2000) *Yaşasın Cumhuriyet Konferanslar*, İstanbul Bilgi Üni. Yay., İstanbul.

AYDEMİR Şevket Süreyya (1981) *Tek Adam*, Cilt 2, 8. basım, İstanbul.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA, Ankara]

Cumhuriyet Halk Partisi Evrakı (1923–1941) Fon. Kod. 490.01, BCA 490.01/11.50. 36.1, 18.9.1933; BCA 490.01/3.11.14, 7.12.1935; BCA 490.01/4.19.2, 10.10.1938; BCA 490.01/1175.127.2, 1941; BCA 490.01/132.534.3, 21.10.1941.

BERKES Niyazi (1975) *Türk Düşününde Batı Sorunu*, Bilgi Yay., Ankara,.

BOLAT Bengül Salman (2007) *Milli Bayram Olgusu ve Türkiye'de Yapılan Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1923–1960)*, Hacettepe Üniversitesi, Doktora Tezi, Ankara.

C.H.F. Halk Hatipleri Teşkilâtı Talimâtı (1931) Devlet Matbaası, İstanbul.

C.H.F. Halk Hatipleri Teşkilâtı Talimâtı (1932) Hakimiyeti Milliye Matbaası, Ankara.

ÇAKAN Işıl (2004) *Konuşunuz, Konuşturunuz Tek Parti Döneminde Propagandanın Etkin Silahı: Söz*, Otopsi Yay., İstanbul.

ÇEÇEN Anıl (2000) *Atatürk'ün Kültür Kurumu Halkevleri*, 2. baskı, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul.

ERASLAN Cezmi (2003) *Yakın Dönem Türk Düşüncesinde Halkçılık ve Atatürk*, Kumsaati Yay., İstanbul.

ERGİN Feridun (1977) *Atatürk Zamanında Türk Ekonomisi*, Yaşar Eğitim ve Kültür Vakfı Yay., b.y.y..

ERTAN Temuçin Faik (1994) *Kadrocular ve Kadro Hareketi*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara.

GÜNER Zekai (1999) *Millî Mücadele Başlarken Türk Kamuoyu*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara.

GÜNEŞ İhsan (2009) *Birinci TBMM'nin Düşünce Yapısı (1920-1923)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., Genişletilmiş 3. baskı, İstanbul.

KAPANİ, Münci (1999) *Politika Bilimine Giriş*, 11. Basım, Bilgi Yayınevi, Ankara.

KARATAŞ İbrahim (2008) *İletişim Anlamında Psikolojik Savaş ve Propaganda*, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Gebze.

KINROSS Lord (1994) *Atatürk Bir Milletin Yeniden Doğuşu*, Çev. Necdet SANDER, 12. basım, Altın Kitaplar Yay., İstanbul.

KIŞLALI Ahmet Taner (1993) *Siyasal Çatışma ve Uzlaşma*, 2. baskı, İmge Kitabevi, Ankara.

KOÇAK Cemil (1995) Siyasal Tarih (1923–1950), *Türkiye Tarihi Çağdaş Türkiye 1908–1980*, C. IV, 4. basım, Cem Yayınevi, İstanbul.

KONGAR Emre (1983) *Atatürk Üzerine*, Hil Yay., İstanbul.

KURAN Ercüment (1981) *Atatürk'ün İktisadi Görüşleri*, Atatürkçülük Üzerine Denemeler, Kültür Bak. Yay., Ankara.

ÖNDER Mehmet (1998) *Atatürk'ün Yurt Gezileri*, İş Bankası Yay., Ankara.

ÖZ Esat (1996) *Otoriterizm ve Siyaset Türkiye'de Tek Parti Rejimi ve Siyasal Katılma (1923-1945)*, Yetkin Yay., Ankara.

ÖZKAYA Yücel (1989) *Millî Mücadele'de Atatürk ve Basın (1919–1921)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara.

PERİNÇEK, Doğu (2008) *Kemalist Devrim-6 Atatürk'ün CHP Program ve Tüzükleri*, Kaynak Yay., İstanbul.

ŞİMŞEK Sefa (1997) Tek-Parti Rejimlerinde Siyasi Propaganda Olgusu ve CHP Halk Hatipleri Teşkilatı, *Türkiye Günlüğü*, Sayı 46, Yaz, 106–119.

ŞİMŞEK Sefa (2002) *Bir İdeolojik Seferberlik Deneyimi Halkevleri 1932–1951*, Boğaziçi Üniversitesi Yay., İstanbul.

TİMUR Taner (1993) *Türk Devrimi ve Sonrası*, İmge Kitabevi, Ankara.

TUNÇAY Mete (1999) *Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması (1923–1931)*, 3. baskı, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul.

Türkçe Sözlük (1983) C.I, II, 7. baskı, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara.

UYAR Hakkı (2006) Atatürk Dönemi İç Politikası 1920-1938, *Yakın Dönem Türk Politik Tarihi*, Anı Yay., Ankara.

UZUN Hakan (2010) Milletin İradesiyle Oluşan Bir Bayram: Atatürk'ü Anma 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı ve Atatürk Döneminde Kutlanışı, *Karadeniz Araştırmaları*, Cilt 6, Sayı 24, Kış, 109–125.

ÜLKEN Yüksel (1981) *Atatürk ve İktisat*, İş Bankası Yay., Ankara.

ÜNDER Hasan (2001) Atatürk İmgesinin Siyasal Yaşamdaki Rolü, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Kemalizm*, Cilt 2, İstanbul, 138–155.

YAMAN Ömer Miraç (2007) *Bir İktidar Aracı Olarak Propaganda*, Selçuk Üniversitesi, Yükse Lisans Tezi, Konya.

YETKİN Çetin (1983) *Türkiye'de Tek Parti Yönetimi 1930–1945*, Altın Kitaplar Yayınevi.

YILMAZ Nail (1995) *Kamuoyunu Etkilemede Propagandanın Rolü*, İstanbul Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

ZÜRCHER, Erik Jan (1998) *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, 3. baskı, İletişim Yay., İstanbul.

ZÜRCHER, Erik Jan (2003) *Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (1924-1925)*, İletişim Yay., İstanbul.

ZÜRCHER, Erik Jan (2005) *Savaş, Devrim ve Uluslaşma Türkiye Tarihinde Geçiş Dönemi (1908–1928)*, İstanbul Bilgi Üni. Yay., İstanbul.

Ekler

Fotoğraflar, Nizip'te öğretmen olarak görev yapan halk hatibi Salih Akdoğan'ın halk hatibi seçilmesi dolayısıyla CHF Genel Sekreterliği'ne yazdığı teşekkür mektubunun içinden çıkmıştır. (BCA 490.01/1175.127.2, 1941)

Fotograf 1

Fotograf 2

Fotograf 3